

EL PATRIMONI I LA MEMÒRIA. LA NAVETA DES TUDONS

GESTIÓ I USOS DEL PATRIMONI CULTURAL
MARTA ORFILA FULLANA

QUÈ ÉS EL PATRIMONI

El patrimoni és el bé o un conjunt de béns heretats. Es tracta de quelcom material o immaterial que ha passat de generació en generació i que nosaltres tenim el dret —i *possiblement* deure— de continuar posseint, conservant i traspasant. És allò que ens identifica, que forma part de nosaltres. No té per què ser un element físic sinó que també pot ser un element immaterial, també anomenat patrimoni per “la voluntat de salvaguardar la cultura tradicional i popular fins a parlar d'intangibles” (Smandia, s.d.:18).

El concepte *patrimoni* va lligat als conceptes *memòria* i *identitat*, sent el que ens relaciona amb el passat, ens ferma com a present i ens dirigeix cap al futur. Segons Smith, “el patrimoni és un procés de negociació de significats i valors històrics i culturals” (Smith, 2014:21).

Per altra banda, quan anomenem quelcom *patrimoni* li estem donant un valor intern però també extern a aquell objecte, edifici, festa, tradició... La concepció forana dels elements patrimonials es veurà legitimada a partir de la consideració de patrimoni, així com per la rellevància del seu valor d'ús —la rendibilitat econòmica—, podent trobar un patrimoni més valorat o inclús millor conservat depenent de quines idees legitima.

La seva interpretació depèn del vessant polític, social i econòmic de cada nació. La concepció d'un element patrimonial canviarà no sols en diferent regió geogràfica, sinó també depenent de la classe social, la relació amb el seu passat i el missatge que vol transmetre.

El procés memorístic és un dels punts més rellevants, segons el meu parer, del patrimoni. Per aquest motiu és important anomenar patrimoni no només als elements d'un determinat grup social o zona, sinó que s'ha de celebrar la diversitat, posant-la al mateix nivell d'importància i deixant de jerarquitzar el nostre passat, present i futur. De fet, avui dia, el patrimoni és també reivindicador, en una lluita per la visibilització de grups i identitats minoritàries que lluiten pel seu dret per guanyar-se un espai i reivindicar-se.

En definitiva, per poder interpretar el patrimoni, un ha de fer un viatge històric en el d'on, quan, què i per què. D'on prové dit element, quan es va crear o construir, què representa i per què s'ha fet element patrimonial.

NAVETA DES TUDONS

Naveta des Tudons. Font de la imatge: Menorca Talaiòtica

El bé patrimonial del qual es vol parlar és el jaciment arqueològic situat més important a l'illa de Menorca: la Naveta des Tudons, construïda al voltant de l'any 1000 aC, que durant l'edat del bronze mitjà i final va servir de tomba col·lectiva. El seu nom prové de la paraula *nau*, perquè la seva estructura recorda a la forma d'una nau invertida.

La seva arquitectura és ciclòpia, és a dir, que la col·locació de les grans lloses de pedra podria ser considerada obra dels ciclops, per la seva magnitud i pes i que s'uneixen entre elles sense cap classe de morter ni argamassa.

Forma part d'aquesta tipologia constructiva que al mateix temps s'inclou dins el conjunt de cultura talaiòtica, un tipus de cultura autòcton de les Illes Balears, que el 2023 va ser proclamat Patrimoni Mundial per la UNESCO.

És l'element més representatiu d'aquesta cultura, havent sigut excavat per la famosa arqueòloga menorquina Maria Lluïsa Serra en la dècada dels seixanta.

En ser una construcció funerària, s'ha trobat en l'interior diversos objectes interpretats com a aixovars funeraris, així com "olles, vasos de ceràmica i un tap d'os decorat, que formava part d'un estoig on es guardaven cabells d'algun dels difunts, que és un tipus de ritual funerari d'aquesta època" (menorca.es, s.d.). També s'han trobat restes de cent individus de diverses edats i sexes datats en el segle IX aC, trobats de manera desordenada.

Es troba en la carretera general Me-1 de Maó a Ciutadella, en el quilòmetre 40. Hi ha indicadors a la carretera per poder entrar dins la desviació que du a l'aparcament molt ampli habilitat de la naveta, tant per cotxe com per autobusos.

És un jaciment de titularitat privada. S'ha de pagar per visitar-la de dimarts a diumenge —dilluns és entrada gratuïta— sent l'horari de dimarts a dissabte de 9 h a 20:15 h i diumenge de 9 h a 15:15 h. L'entrada general és de 2 euros, mentre que la tarifa reduïda —majors de 65 anys, joves de 8 a 15 i grups de mínim 10 persones— és d'1,20 euros. També s'ofereixen visites guiades.

És un dels elements patrimonials més valorats pels menorquins, entre més de dos-cents jaciments de la Menorca Talaiòtica. En la cultura popular, ens trobem amb una llegenda sobre la seva construcció i la manca d'una pedra de la façana.

S'ha elegit aquest jaciment sobretot per la seva importància memorística, que el patrimoni busca reafirmar. Es tracta d'una representació del nostre passat que es manté des de fa més de tres mil anys i que es podria considerar una de les essències de Menorca i imprescindible de visitar.

També s'ha seleccionat per poder parlar de la pressió ciutadana que va haver-hi el 2018 quan va patir un atac vandàlic producte de grafitis. Aquest succés va fer que la ciutadania es preocupés pel seu estat i reclamés una solució immediata, en haver-se atacat una de les icones de Menorca, símbol identificador dels menorquins sobre altres cultures nacionals i internacionals.

BIBLIOGRAFIA

Smandia, C. Mòdul UOC Patrimoni Cultural. Concepte de patrimoni cultural: evolució i transformació

Smith, L. "Patrimoni immaterial: un repte per al discurs del Patrimoni Autoritzat". En: Revista d'etnologia de Catalunya, Nº. 39, 2014, págs. 12-22. ISSN 11326581

Menorca talayótica. (s. d.). UNESCO. World Heritage Convention. <https://whc.unesco.org/es/list/1528>

Naveta des Tudons (s.d.). Menorca.es. https://menorca.es/es/Naveta_des_Tudons/8422